

УДК 327(477)(1-622НАТО) «199»

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2020-10-360-391>

**ESTABLISHMENT OF UKRAINE-NATO RELATIONS IN
THE CONDITIONS OF FOREIGN POLICY
CHALLENGES OF UKRAINE'S SECURITY: 1990s.**

**СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА-НАТО В
УМОВАХ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ
БЕЗПЕЦИ УКРАЇНИ: 1990 – І РР.**

**СТАНОВЛЕНИЕ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ-НАТО В
УСЛОВИЯХ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ ВЫЗОВОВ
БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ 1990-Е ГГ.**

Андрій Магомедов,
здобувач кафедри історії та
культури України,
magomedovandriy@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5919-2340
ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського 32, м.
Переяслав, Київська обл.,
Україна

Andriy Magomedov,
Applicant of the Department of
History and Culture of Ukraine,
magomedovandriy@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5919-2340
SHEI «Pereiaslav-
Khmelnyskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University», 30,
Sukhomlynskooho Str.,
Pereiaslav-Khmelnyskyi,
Kyiv region, Ukraine, 08401

ABSTRACT

This article reveals the peculiarities of the formation and nature of relations between the newly created Ukrainian state and the NATO bloc in the context of restructurization of the global political picture of the world before and after collapse of the Soviet Union. The normative legal documents that influenced and characterized the foreign policy situation and the course in foreign

policy during the last decade of XX century, adopted by both the Ukrainian side and a number of neighboring countries: Poland, Russian Federation, Turkey, Hungary, Romania, Moldova and Slovakia, were analyzed. Peculiarities and vectors of foreign policy of neighboring countries in relation to the respective national minorities in Ukraine were indicated. Decisions, documents, statements and actions of organizations and agents of influence of these countries were analyzed. An analysis of the impact of domestic and foreign policy factors on the dynamics of relations between Ukraine and NATO in 1990s and the appropriate feedback. Special attention in this paper is paid to the external influence of the Russian Federation on the inner political forces of Ukraine, and, accordingly, to lobbying their own interests about cooperation and relations between Ukraine and NATO. Particular emphasis is placed on inner political processes in Russian Federation, aimed at strengthening their own geopolitical position and creating a conditional casus belli to all countries with a relatively large Russian-speaking population, which was reflected in the adoption of a number of laws, such as «protection of the Russian-speaking population». Based on the analysis of the above factors, author developed and substantiated his own vision of the situation about the development of relations between Ukraine and NATO in the last decade of the twentieth century and to the actual role of Ukraine's neighboring countries in this process.

Key words: *Ukraine, NATO, cooperation, international relations, national minorities, ethnic conflicts.*

Постановка проблеми. Розпад СРСР у 1991 р. завершив «холодне» протистояння між Сходом і Заходом, яке тривало майже півстоліття. Потужна біполярна система стримувань і противаг між цими двома блоками також була зруйнована. Наслідком цього стало, з одного боку, розширення Західної моделі міжнародної безпеки заснованої на співробітництві (НАТО). З іншого боку – на уламках блоку Організації Варшавського Договору (ОВД) почали формуватися локальні

зони конфлікту та напруги, пов'язані з прагненням Кремля зберегти свій вплив у регіоні. Від самого проголошення Україною незалежності, наша держава зіштовхнулася з новими викликами та загрозами національній безпеці. Саме тому актуально постало налагодження співробітництва з НАТО у умовах суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Особливості співпраці України з НАТО неодноразово були предметом дослідження О.С.Александрова, А.В. Єрмолаєва, Л.С. Голопатюка, Керсті Келдера, В.І. Литвинчука, В.В. Бадрака, О.В. Мельника, В.В. Коцура тощо.

Метою огляду є розкриття особливостей становлення відносин між Україною та блоком НАТО в умовах зміни глобальної архітектури безпеки напередодні та після розпаду Радянського союзу.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1980-х рр. низка країн-сусідів України розгорнула політику міжнаціональної дестабілізації й напруги в ряді українських регіонів, що межують з ними по кордону. За допомогою моральної та матеріальної підтримки з боку окремих кіл сусідніх держав (РФ, Угорщини, Румунії, Молдови та Словаччини) певні сепаратистські налаштовані сили намагалися дестабілізувати геополітичну ситуацію на Закарпатті (через підбурювання до сепаратизму «русини», «національних культурно-просвітницьких» товариств угорців, румунів, німців), Буковині, Бессарабії та в Криму (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. Арк. 221 а; ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2770. Арк. 42-49).

Навіть більше, 24 червня 1991 р. парламент Румунії прийняв Декларацію «Про пакт Ріббентропа-Молотова і його наслідки для Румунії» (ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2921. ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2921). Фактично цим документом Румунія заявила про свої наміри переглянути українсько-румунський кордон та спровокувала міжнаціональну напругу в Придунав'ї (ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2921. Арк. 31-33;

Щодо заяви румунського парламенту...). Зокрема, тривогу й незадоволення в українській стороні викликали заклики парламенту Румунії до Президента, уряду, всіх політичних сил країни діяти в дусі цієї декларації.

Референдум 1 грудня 1991 р. та подальше унезалежнення України від Кремля ще більше загострило територіальні проблеми з сусідами. правонаступниця СРСР Російська Федерація (РФ) не мала наміру відмовлятися від зовнішньополітичного контролю над країнами, які колись входили до складу ОВД. Майже відразу після невдалої спроби реанімувати СРСР в раках Співдружності Незалежних Держав (СНД), РФ розгорнула агресивну дипломатичну політику до країн, котрі ще не так давно перебували під контролем Москви, не виключенням була і Україна. Як зазначає український історик С. Кульчицький: «Проблеми у відносинах з Росією почали виникати через дві доби після всеукраїнського референдуму, адже для російської правлячої еліти його результати виявилися несподіваними». Зокрема, відразу після результатів референдуму, прес-секретар президента РФ П. Вощанов заявив, що РФ залишає за собою право поставити нерозв'язану, на її думку, проблему кордонів з республіками, які проголосили незалежність. Наступного дня по телебаченню виступив мер Москви Г. Попов, який конкретизував проблему кордонів, а також поставив під сумнів суверенітет України щодо Криму й Одеської області (Кульчицький, 2001: 51).

Підливало масла в огонь й прагнення кримських татар заручитись зовнішньою підтримкою в умовах повернення з місць депортації. Зокрема, за ними було помічене використання міжнародних контактів, з офіційними політичними колами в Туреччині з метою тиску на українську владу та захисту від російського тиску (Шульга, 2013: 43). Також, на початок 1992 р., незважаючи на досить дружні відносини з Польщею (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-16. Арк. 82.), окремими заявами польської шовіністичної преси вдалося збудити Польський репатріаційний комітет та Союз поляків Поділля, які

звернулися до уряду Польщі з вимогою вийти з переговорів про підписання договору з Україною, мотивуючи це тим, що майбутній документ не містив положень, які гарантували б полякам в Україні «належні їм права на автономію в регіонах із переважною більшістю польського населення, що мешкає там уже століттями». Польські організації вважали, що «Україна протиправно займає наші східні терени», і вимагали надання польській національній меншині «хоча б половини тих прав, які мають українці в Польщі» (Хахула, 2015: 97-98). В унісон цим тенденціям грали русинські організації Закарпаття. Так, т. зв. Асоціація нерадикальних демократів (президент В. Фантич) у лютому 1992 р. підготувала проект Закону України «О статусе специальной самоуправляемой территории Подкарпатской Республики как субъекта в составе независимой Украины, о Конституции Подкарпатской Республики» для ухвалення обласною радою, а ТПР звернулося до чехословацького уряду із закликом відновити автономію Підкарпатської Русі у складі Чехословаччини (Віднянський, 2016: 11).

В умовах цих та інших викликів територіальній цілісності й безпеці України постало питання налагодження відносин України з НАТО. Як наслідок вже 22-23 лютого 1992 р. відбувся перший візит Генерального секретаря НАТО М.Вернера до Києва. В ході цієї зустрічі Україна була запрошена до участі в Раді Північноатлантичного співробітництва (Хронологія відносин Україна...).

Однак налагодження співробітництва з Альянсом викликало нову хвилю дипломатичної агресії з боку РФ. У травні 1992 р. Верховна Рада РФ зробила офіційну заяву про те, що акти про передачу Кримської області Україні не мають юридичної сили з моменту їх прийняття. І за активного сприяння Москви Верховна Рада АРК 5 травня 1992 р. ухвалила Акт проголошення державної самостійності, була прийнята Конституція Республіки Крим, ключові положення якої суперечили Основному закону України (Кульчицький,

2001: 52). Проте територіальних претензій до України не підтримав Б. Єльцин, який змістив риторику у бік Чорноморського флоту й статусу Севастополя. Також Росія розгорнула проти України торговельну війну. Так, згідно «Угоди суверенних республік (держав) з продовольчого забезпечення» 1992 р. передбачалося ввезення в Україну одного виду продукції, а вивіз із неї в Росію – семи, за не вигідними для України цінами. Серйозних збитків, яких зазнала Україна від Росії, були пов'язані з продажем м'яса, оскільки сама закупувала м'ясо по 220 крб., а продавала його по 80 крб., оскільки за більшу ціну його не купували (Барановська, 1994: 14).

Результатом урегулювання цієї кризи стали російсько-українські переговори 23 червня 1992 р. в Дагомисі, на яких Росія і Україна домовилися, що вони приступають до розробки та підготовки до укладення повномасштабного політичного договору, який буде служити правовою основою для розвитку дружніх, партнерських, рівноправних та взаємовигідних відносин. Після завершення переговорів у Дагомисі у червні 1992 р. було підписано Угоду між Україною та Росією про подальший розвиток міждержавних відносин (Угода між Україною ...). Було відмічено, що в національних відносинах між Україною та Росією нема підстав для взаємних претензій (Новосьолов, 2007). Також Л. Кравчук і Б. Єльцин досягли домовленості про встановлення подвійного контролю над Чорноморським флотом на п'ятирічний термін (Кульчицький, 2001: 53). Проте у ході цих переговорів не були урегульовані конфліктні статті Конституції Криму. Тому, 8 липня 1992 року президент України Л. Кравчук здійснив візит до штаб-квартири НАТО (Хронологія відносин Україна..., 2007). Ця подія сприяла тому, що у вересні 1992 р. Верховна Рада АРК привела у відповідність до Конституції України конфліктні статті Конституції Криму (Кульчицький, 2001: 53). Проте візит в Україну Верховного головнокомандувача об'єднаними збройними силами НАТО в Європі генерала Джона

Шалікашвілі 16 листопада 1992 р., який мав зустріч з Президентом України Л. Кравчуком викликав новий сплеск обурення Росії (Хронологія відносин Україна..., 2019). З'їзд народних депутатів РФ у грудні 1992 р. доручив Верховній Раді розглянути питання про статус Севастополя (Кульчицький, 2001: 53). Також за підтримки окремих політичних проросійських сил Заходу на Закарпатті активізувалась сепаратистська діяльність русин, які у травні 1993 р. на звітно-виборчій конференції «Общества подкарпатских русинов» обрали «Временное правительство Подкарпатской Руси», що суперечило ідеї територіальної цілісності України (Шандор, 2014: 205-212). А вже 9 липня 1993 р. російський парламент прийняв постанову «Про статус м. Севастополя» (Постановление Верховного Совета..., 1993), у якій підтверджувався «російський федеральний статус» Севастополя. Уряду РФ було доручено за короткий термін розробити державну програму забезпечення статусу, Центробанку РФ передбачити фінансування відповідних статей міського бюджету, а комітету Верховної Ради щодо законодавства розробити відповідний закон. У постанові містилася також пропозиція до уряду України «відкликати передислоковані в район міста Севастополь військові підрозділи» (Адамович: 68). Такий політичний тиск на Київ був реакцією, зокрема й на прийняття Верховною Радою України 2 липня 1993 р. постанови «Про Основні напрями зовнішньої політики України», яка визначила Воєнну доктрину як документ, який реалізовуватиме «налагодження військово-політичного співробітництва з іншими, насамперед сусідніми державами та міжнародними організаціями, зокрема НАТО та ЗСЄ» (Постанова Верховної Ради України..., 1993).

Однак реалізувати постанову «Про статус м. Севастополя» Росії тоді не вдалося, адже вже 20 липня 1993 р. на запит України було проведено засідання Ради Безпеки ООН, заява якої дещо знизила рівень напруги у цьому напрямі (Записка председателя Совета Безопасности..., 1993). За таких

умов РФ ще більше посилила тиск на Україну, зокрема російська сторона почала наполягати на створенні спільної українсько-російської комісії з узгодження змісту підручників з вітчизняної історії, тобто групи з написання шкільних підручників (Литвин, 2003: 6); постачання газу до України було скорочено на 24% (Адамович: 68); МЗС РФ наполягало на підписанні договору про подвійне громадянство (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-18. Арк. 198-200.); підвищила ціни на нафту й газ на 100% до світової (Кульчицький, 2001: 57) тощо. Однак завдяки зростаючій підтримці України з боку країн Заходу та підписанням перших українсько-російських угод та візиту 18 вересня 1993 року Міністра закордонних справ України А. Зленка до штаб-квартири НАТО на певний час було знято політичну забарвленість у міждержавних відносинах обох країн і значення традиційних політичних важелів тиску на Україну дещо знизилась. Не останню роль у зниженні цієї напруги відіграла й редакція Воєнної доктрини України, затверджена Верховною Радою 19 жовтня 1993 року. Редакційні правки були орієнтовані на «дотримання позаблокового статусу» та «виступу за створення всеохоплюючих систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і... участі у них як важливого компоненту своєї національної безпеки». Таке діаметральне поєднання позбавило її навантаження будь-якого практичного застосування (Хронологія відносин Україна..., 2019). Попри це Україна не припинила свого руху в бік НАТО. Про це зокрема свідчить підготовка проекту концепції співробітництва з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) (Недзельський, 2011: 139).

Унаслідок цього 1994 р. мав важливе значення для України, як з точки зору розвитку взаємовідносин Україна – НАТО, так і з позиції формування нових зовнішньополітичних претензій з боку сусідніх держав. Політика, пов'язана з ядерним роззброєнням, яку наша держава вивела на фінішну пряму у січні-лютому 1994 р. (Тристороння заява Президентів України..., 1994; Постанова Верховної Ради України..., 1994)

поставила Україну на шлях широкомасштабного співробітництва співробітництво з НАТО, яке було закріплене 8 лютого 1994 р. підписанням Рамкового документа програми «Партнерство заради миру» (Партнерство заради миру, 1994) та затвердженням першої Індивідуальної програми партнерства (ІПП) між Україною й НАТО офіційно схваленої на спеціальному засіданні Північноатлантичної ради НАТО 14 вересня 1994 року (Артёмов, 2008: 12). Проте початок і увесь 1994 р. характеризувався й активізацією політики РФ щодо країн СНД і України зокрема, в політичному (підтримка сепаратизму в Криму), економічному плані та щодо проблеми захисту російськомовного населення, окресленому в зовнішньополітичній доктрині РФ 1994 р. (Послание Президента..., 1994) та інших нормативно-правових актах РФ (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-35. Арк. 120; Указ Президента..., 1994; Постановление Правительства..., 1994). А відразу після підписання Україною Будапештського меморандуму 5 грудня 1994 р. (Меморандум про гарантії..., 1994) російська сторона створила Урядову комісію у справах співвітчизників; виокремила в бюджеті РФ статтю на підтримку співвітчизників, Указом Президента засновано державно-громадський фонд підтримки співвітчизників за кордоном «Росіяни». Також були розроблені комплексні урядові програми надання сприяння співвітчизникам, затверджені першочергові заходи міністерств і відомств з реалізації цих програм (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. Арк. 43-51; Коцур, 2017: 124-131; Коцур, 2017: 368-380). Показовим у цьому сенсі є й розроблений проект програми МЗС Росії, котра передбачала використання всіх механізмів впливу і тиску на країни колишнього СРСР і, зокрема, Україну через питання захисту російської меншини через національно-культурні товариства. Паралельно у південно-східних областях, РФ формувала негативний образ Української держави через ЗМІ, спекуючи на темі так званої «насильницької українізації», утисках російської та інших меншин (ЦДАВО,

Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-35. Арк. 121-122). Більше того, ключовими завданнями зовнішньополітичної доктрини РФ було – запобігти зближенню України з ЄС та НАТО, оскільки воно поставило б хрест на ідеї реанімації СРСР та максимально узалежнити Україну від РФ в економічному, енергетичному, фінансовому, культурному та інформаційному напрямках (Брехуненко, 2016: 222).

На початку 1995 р. загострилися румунсько-українські відносини, пов'язані з укладенням двостороннього політичного договору між двома країнами (Аппатов, 1999: 95). Ці події відбулися на тлі зустрічі Міністра оборони України В. Шмарова з Головою військового комітету НАТО 14-21 лютого 1995 р., у ході якої було підписано протокол про співпрацю між Україною та НАТО. Також 1 червня 1995 р. Президент України Л.Кучма здійснив візит до штаб-квартири НАТО у Брюсселі, повідомивши про бажання України підняти відносини між НАТО і Україною на новий рівень, а вже 14 вересня 1995 р. Північноатлантична Рада НАТО провела спеціальне засідання за участю Міністра закордонних справ України Г. Удовенка, на якому було узгоджено загальні принципи відносин Україна-НАТО в ПЗМ та в інших галузях (Додаток 3. Хронологія: 530, 532). Однак слід зауважити, що ці успіхи були реалізовані в умовах подальшого конфлікту з Румунією. Так, міністр у справах молоді та спорту Румунії А. Миронов восени 1995 р. заявив, що створення Великої Румунії покладається на румунську молодь, яка живе в Україні. Київ звинувачували навіть у тому, що «в етнічному плані, порушуючи норми міжнародного права, Україна вигадала неіснуючу націю – молдован» (Аппатов, 1999: 94-95). Більше того, у 1995 р. РФ продовжувала політику так званої «м'якої» агресії в бік України, де на передній план було поставлене питання просування російської мови в Україні на загальнодержавний рівень з використанням росіян, що проживають в Україні (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-52. 9-599/2, 3.11.95. Арк. 2-4; Антонюк, 1999: 27); помітною була й політика фінансування

потреб російської національної меншини України з порушенням українського законодавства (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-52. 9-599/2, 3.11.95. Арк.4). А найсуттєвішим недоліком було закріплення остаточного поділу Чорноморського флоту (Угода між Україною..., 1995) за яким Росії дозволялося мати на території України 338 кораблів і судів, чисельність особового складу яких не може перевищувати 25 тис. осіб. Цей крок ніби й не згорнув відносин з НАТО, проте став серйозною перешкодою на шляху здобуття Україною повноправного членства в Альянсі.

Незважаючи на те, що станом на 1996 р. і Польща, і Словаччина також прагнули стати членами блоку НАТО (Януш Онишкевич..., 2019; Словаччина в НАТО) окремі публічні особи цих країн висловлювали некоректні думки щодо територіальної цілісності України. Так, у лютому 1996 р. польський історик Едвард Прус зробив провокаційну заяву, що ніби він володіє інформацією, за якою М. Горбачов мав намір віддати Львів і Калінінград Польщі (Хахула, 2015: 97-98). Також на проблемі українського націоналізму спекулювала польська громадськість Перемишля (Українці очима поляків:..., 2018). А офіційне визнання урядом Словацької республіки українських русинів як окремої нації (Шандор, 2014: 205-212; ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-73. Арк. 35). лише посилювало напругу у відносинах між країнами. Попри це 1996 рік характеризувався активною і результативною роботою України по просуванню своїх інтересів у відносинах з НАТО, зокрема в плані встановлення відносин «особливого партнерства», нерозміщення ядерної зброї на території нових членів НАТО, врегулювання питання кордонів з Румунією (Communiqué des..., 1996).

1997 р. характеризувався активізацією взаємних зустрічей України з НАТО, було проведено понад 10 спільних візитів, зустрічей, семінарів та навчань. Привертає увагу зокрема, відкриття Генеральним секретарем НАТО Х.Соланою 7 травня 1997 р. Центру інформації і документації НАТО в Києві (Центр

інформації...,), який засновувався з метою поширення в Україні правдивої інформації про НАТО, долаючи тим самим пропагандистські міфи стереотипи часів Холодної війни про цей альянс та підписання 9 липня 1997 р. «Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО» (Хартія ..., 1997). Також 31 травня 1997 р. було підписано Договір «Про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією», яким в РФ визнали територіальну цілісність України. Проте майже відразу після підписання договору, російська сторона офіційно висловила претензії щодо порушення прав росіян в Україні. Зокрема, про це йшлося в Пам'ятній записці МЗС РФ від 5 червня 1997 року, Листі Президента РФ Б. Єльцина Президентові України Л. Кучмі (листопад 1997 р.); публікаціях центральної російської преси, масових заходах громадських організацій, публічних виступах політиків, окремих наукових підрозділах системи Російської Академії Наук (РАН). (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. Арк. 45). Робився розрахунок на те, що ці питання є вигіднішими для РФ, можуть експлуатуватися на міжнародній арені, здатні стати важелями впливу на Україну та уповільнити реалізацію Україною розвитку євроатлантичного напрямку (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. Арк. 43). З боку російської сторони зазначалося, що «Саме порушення прав і свобод росіян, що, буцімто, мають місце в нашій державі, в першу чергу виокремлюються Держдумою РФ як такі, що перешкоджають ратифікації Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між РФ і Україною» (набрання чинності від 01.04.1999) (Договір «Про дружбу..., 1999).

Складно давались Україні й переговори щодо підписання двостороннього договору з Румунією. Після дев'ятого раунду переговорів у березні 1997 р. румунська сторона відкинула як «неприйнятні для себе» затверджені раніше положення базової угоди, які постійно супроводжувалися антиукраїнськими публікаціями у ЗМІ (Аппатов, 1999: 87-100.). Президент Румунії І. Ілієску цілком підтримував вимоги громадськості й

ухилився від визнання існуючих кордонів та укладення з Україною широкомасштабного договору. У кампанії президентських виборів 1997 р. основний претендент Е. КонстантINESКУ інтенсивно використовував сюжет територіальних претензій. У країні скликалися багатотисячні мітинги, які приймали відповідні резолюції (Кульчицький, 2001: 11). Політичний українсько-румунський договір вдалося підписати лише після дванадцяти раундів надскладних переговорів 2 червня 1997 р. (Договір про..., 1997), де підтвердили непорушність кордонів (с. 96). Однак, говорити про вирішення міждержавних і міжнаціональних проблем було ще зарано, скільки певні політичні сили в Румунії й надалі намагався знімати галас з приводу «історичних жертв» – розбазарювання суто румунських земель – Південної Бессарабії, Північної Буковини, округу Герца тощо (Аппатов, 1999: 98).

Оскільки національні меншини стали одним із основних інструментів впливу на політичне керівництво України, то РФ у 1998 р. педалювала це питання ще більш посилено. Зокрема, 5 лютого 1998 року на науковій раді Ради безпеки РФ була обговорена доповідь Інституту слов'янознавства та балканістики РАН «Інтегральний український націоналізм як державна ідеологія та його вплив на російсько-українські відносини», яку представив директор інституту В. Волков. Головний висновок цієї доповіді зводився до того, що «особливо тривожна ситуація склалася з російським і російськомовним населенням», яке в Україні стало «частиною населення, що свідомо дискримінується». Йшлося про «насильницьку асиміляцію російського населення, витискування російської мови з усіх сфер політичного, ділового і культурного життя, придушення російської культури, кадрову чистку і безупинний адміністративний тиск», що, мовляв, здійснюється в Україні. Серед рекомендацій доповіді були: необхідність відмови від «фракової дипломатії» й докорінної зміни всієї діяльності державного апарату РФ на українському

напрямку; йшлося про запровадження жорсткого тиску з боку РФ з залученням організацій співвітчизників, що діють в Україні, апеляцією до міжнародних організацій тощо (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. Арк. 44; ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. Арк. 52-55). Такий жорсткий тиск з боку РФ мав відбиток і на відносинах України з НАТО, адже 25-28 червня 1998 р. в Україні перебувала делегація НАТО на чолі з помічником Генерального секретаря НАТО з політичних питань К.-П.Кляйбером. Метою візиту К.-П.Кляйбера до України було ознайомлення з соціально-політичною та економічною ситуацією в країні, з ситуацією навколо вирішення проблем національних меншин, ходом економічних реформ та результатами реформування Збройних Сил України, рівнем цивільного контролю за Збройними Силами (Хронологія відносин...). Але попри це відносини між Україною й НАТО у продовж 1998 р. вдалося не тільки зберегти, а й виробити нові напрямки затверджені президентом України Л. Кучною 4 листопада 1998 р. у «Державній програмі співробітництва України з НАТО на період до 2001 року» (Указ Президента України ..., 1998).

На початок 1999 р. загострилась ситуація у Придунайському регіоні Одеської області, де компактно проживають молдовани, богари та гагаузи. Там за ініціативи деяких націоналістичних організацій Румунії проводилася активна робота, спрямована на румунізацію молдовського населення краю. Активізувалася діяльність румунських суспільно-політичних формувань «Про-Бесарабія чи Буковина», «Романія Марє» та інших, які виступали за перегляд державного кордону між Україною і Румунією (ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-119. Арк. 34).

Ці виклики вкотре підтвердили пріоритетність відносин України з НАТО. Однак, аналіз робочих контактів Альянсу з Україною у 1999 – 2000 рр. свідчить, що серйозних зрушень у євроатлантичних прагненнях України так і не сталось. Незважаючи на те, що в Стратегічній концепції НАТО 1999 р.

було визначене особливе місце України в євроатлантичному просторі (Коряк, 2007: 121) відносини й надалі залишались на рівні двосторонніх контактів з вироблення подальших стратегій для поглиблення співпраці. Хоча варто відзначити, що навіть співпраця з НАТО на політичному рівні була для України вкрай важливою для урегулювання конфліктних ситуацій, зокрема таких як в Одеській області. Свідченням цього є зустріч 27-28 січня 2000 р. Генерального секретаря НАТО лорда Дж. Робертсона з Главою Одеської облдержадміністрації С. Гриневецьким та керівництвом Південного оперативного командування. Також важливе політичне значення мало засідання Спеціального комітету НАТО у форматі «19+1» за участю Голови Служби безпеки України Л.В. Деркача 16 листопада 2000 року (Хронологія відносин...).

Висновки. Взаємовідносини Україна – НАТО формувались в умовах складних внутрішньо і зовнішньополітичних викликів безпеці, які постали перед Україною після здобуття незалежності у 1991 р. Ці виклики супроводжувалися зовнішньополітичними впливами Російської Федерації. Північний сусід не бажав втрачати контроль над країнами пострадянського простору, які після розпаду СРСР різко взяли курс на НАТО. Саме тому, у цей період, для України найбільш болючою виявилась проблема територіальних претензій, яку час від часу педалювали окремі політичні кола Росії та Румунії. Серйозне занепокоєння у Росії викликало прагнення України вступити до НАТО у 1992 р., яка лише посилила зовнішній тиск на Україну, зокрема через формування осередків сепаратизму на Сході України, у Криму, в Чернівецькій області та на Закарпатті; через спекуляцію на мовному питанні, яке мало штучний характер; роздмухуванням конфлікту навколо Чорноморського флоту; веденням проти України торговельних та енергетичних війн тощо. Такий, аналіз загроз підводить нас до думки, що вже у 90-х рр. ХХ століття Росія вела проти України гібридну засобами «м'якої сили», які мали місце і в наступні роки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Адамович С. Фактор чорноморського флоту Російської Федерації в суспільно-політичному житті України (1991-2012 рр.). *Вісник Прикарпатського університету*. Історія. Випуск 22. С. 65-75.
2. Антонюк О.В. Етнополітика в Україні: історія та сучасний стан. *Український історичний журнал*, 1999 р. №4. Київ: Наукова думка. С. 15-28.
3. Аппатов С.Й., Макан І.М. Українсько-румунські відносини: історія та сучасність. *Український історичний журнал*, 1999 р. №5. Київ: Наукова думка. С. 87-100.
4. Артёмов І.В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: Навчальний посібник: У 2-х кн. Ужгород: Ліра, 2008. Кн. 2. 324 с.
5. Барановська Н.П. Формування загальносоюзного продовольчого фонду та його уроки для незалежної України. *Укр. іст. журн.*, 1994. № 5. С. 3-18.
6. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII – XXI ст. Київ, 2016. 248 с.
7. Віднянський С.В. Актуалізація «русинського питання» в Закарпатті та за його межами в контексті анексії Криму і війни на сході України. *Стратегічні пріоритети*. № 4 (41), 2016. С. 8-17.
8. Договір «Про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією». Набрання чинності від 01.04.1999. *Офіц. Сайт Верховної Ради України*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006.
9. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією / Договір ратифіковано Законом N 474/97-ВР від 17.07.97. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text.
10. Додаток 3. Хронологія. *Офіційний сайт НАТО*. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/472-596.pdf>.

11. Записка председателя Совета Безопасности. Организация Объединённых Наций. Совет Безопасности. 20 июля 1993 г. Документ (рос. мововою). *Офіц. сайт ООН*. URL: <https://undocs.org/ru/S/26118>.

12. Коряк В. Як можна охарактеризувати стан відносин України з НАТО? *Євроатлантична інтеграція: Досвід Польщі і України. Освітній пакет*. Київ, 2007. 240 с.

13. Коцур В.В. Вплив російського чинника на етнонаціональні процеси в Україні в 1990-х рр. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Випуск 5-6 (91-92), 2017 р.

14. Коцур Л. Тактика посилення російського впливу на етнонаціональну сферу України у другій половині 1990-х рр. *Збірник наукових статей Наукові записки з української історії*. Випуск 42. Переяслав-Хмельницький. 2017. С. 124-131.

15. Кульчицький С. Утвердження незалежної України: перше десятиліття: Україна між Сходом і Заходом. *Український історичний журнал*. 2001. №3. С. 3-41, 48-68.

16. Литвин В.М. Самоствердження України: нелегкий поступ. *Український історичний журнал*. 2003. №1. С. 3-22.

17. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї / Будапешт, 5 грудня 1994 року. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.

18. Недзельський Ю. Програма «Партнерство заради миру» та особливості приєднання до неї України. *Журнал Політичний менеджмент*. ІПіЕНД, 2011. № 2. С. 136-146.

19. Новосолов О.В. Становлення російсько-українських культурних взаємин. *Третья международная научно-практическая конференция «Наука в информационном пространстве» (29-30 октября 2007 г.)*. URL: <http://www.confcontact.com/2007nov/novoselov.php>.

20. Партнерство заради миру. Рамковий документ, 8 лютого 1994 р. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text.

21. Послание Президента Федеральному собранию: «Об укреплении Российского государства» 1994 год. *Журнал «ИНТЕЛПРОС – Интеллектуальная Россия»*. Опубл.: 24.02.1994. URL: http://www.intelros.ru/2007/02/04/poslanija_prezidenta_rossii_borisa_elcina_federalnomu_sobraniju_rf_1994_god.html.

22. Постанова Верховної Ради України «Про виконання Президентом України та Урядом України рекомендацій, що містяться в пункті 11 Постанови Верховної Ради України «Про ратифікацію Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Сполученими Штатами Америки про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь, підписаного у Москві 31 липня 1991 року, і Протоколу до нього, підписаного у Лісабоні від імені України 23 травня 1992 року» / Голова Верховної Ради України І. Плющ. м. Київ, 3 лютого 1994 року. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3919-12#Text>.

23. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». м. Київ, 2 липня 1993 року. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.

24. Постановление Верховного Совета Российской Федерации от 9 июля 1993 года № 5359-1 «О статусе города Севастополя». Москва, Дом Советов России. 9 июля 1993 года. Url: <https://cutt.ly/ahSowyX>.

25. Постановление Правительства РФ от 31 августа 1994 г. N 1064 «О мерах по поддержке соотечественников за рубежом». ООО «НПП «ГАРАНТ-СЕРВИС», 2020. URL: <http://base.garant.ru/1548722/#friends>.

26. Словаччина в НАТО. *Довідник*. Видано Міністерством закордонних справ Словацької Республіки, Управлінням з питань політики безпеки, у співробітництві з Міністерством оборони Словацької Республіки. URL: <https://cutt.ly/RhSoyGN>.

27. Трестороння заява Президентів України, США та Росії. Москва, 14 січня 1994 року. Документ 998_300, чинний. *Офіц.*

сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_300#Text.

28. Угода між Україною і Російською Федерацією про подальший розвиток міждержавних відносин / м. Дагомис, 23 червня 1992 р. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://cutt.ly/5hSoprS>

29. Угода між Україною та Російською Федерацією щодо Чорноморського флоту / м. Сочі 9 червня 1995 р. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. Url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_082#Text.

30. Указ Президента Российской Федерации от 11.08.1994 г. № 1681 «Об Основных направлениях государственной политики Российской Федерации в отношении соотечественников, проживающих за рубежом» / Президент Российской Федерации Б.Ельцин. Москва, Кремль. 11 августа 1994 г. *Офіц. сайт Президента Росії*. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/6801>.

31. Указ Президента України «Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північно-Атлантичного Договору (НАТО) на період до 2001 року» / Глава Адміністрації Президента України Є.Кушнар'єв. 4 листопада 1998 р. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98#Text>.

32. Українці очима поляків: молодші православні брати. *Аналітичний журнал: Alter Idea*. Url: <http://alter-idea.info/?p=36141>.

33. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. «Голос України». 11 липня 1997 року, N 127 (1627).

34. Хахула Л.І. Державотворчі та національно-демократичні процеси в Україні 1991-2014 рр.: польський суспільно-політичний дискурс. *Український історичний журнал*. 2015. №1. С. 92-107.

35. Хронологія відносин Україна – НАТО. *Офіц. сайт Міністерства закордонних справ України*. URL: <https://cutt.ly/ChSok6n>.

36. Хронологія відносин Україна – НАТО. *Офіц. сайт. Міністерства Закордонних справ України*. 27 грудня 2019 року. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nat>.

37. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. До питання забезпечення прав і свобод росіян в Україні в контексті українсько-російських відносин. *Аналітична записка*. Арк. 43-51.

38. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-108. Про подальше розгортання в РФ практичних заходів стосовно «захисту співвітчизників» за кордоном. Арк. 52-55.

39. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-119. Управління ситуативного аналізу та інформаційного забезпечення. На виконання доручення КМУ №1534/4 від 30 січня 1999 року. *Аналітична довідка щодо недопущення порушень законодавства України з питань задоволення і розвитку національно-культурних потреб молдовської меншини в Одеській області*. Арк. 32-36.

40. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-16. І-ий З'їзд Федерації Організацій Польських в Україні. *Ухвала Програмова*. Арк. 82.

41. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-18. Віце-прем'єр-міністру України Жулинському М.Г. Про преміювання керівництва Міністерства України у справах національностей та міграції, 30.09.1993 р., №12-276/2. Арк. 198-200.

42. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-35. Арк. 117-133. 25.03.94. 10-137/1. Президентові України Л.М. Кравчуку. Арк. 117-133.

43. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-52. 9-599/2, 3.11.95 Віце-прем'єр-міністрові України І.Ф. Курасу. 26-27 жовтня 1995 року Арк. 2-4.

44. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-54. ГЛАВА АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 12.05.95 № 1-15/1009 Міністерство закордонних справ України, Міністерство України у справах національностей, міграції і культів, Міністерство економіки України. Арк. 221 а.

45. ЦДАВО, Ф.5252, Оп-1, ОД.ЗБ-73. ДОВІДКА Про політичне русинство. Арк. 30-38.

46. ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2770. Про деякі аспекти роботи з румунським населенням у Чернівецькій області. Арк. 42-49.

47. ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2921. Верховному Совету СССР, Верховному Совету УСССР, Верховному Совету Республики Молдова. *Заявление*. Арк. 31-33.

48. ЦДАГО, Ф.1, Оп. 32, Спр. 2921. Комуністична партія Радянського Союзу. Ізмаїльський комітет Компартії України. №152, 31 липня 1991 р. *Центральный комитет Компартии Украины*. Арк. 30.

49. Центр інформації та документації НАТО. *Офіц. сайт центру*. URL: <https://cutt.ly/dhSoPvj>.

50. Шандор В. Підкарпатська Русь від виникнення ЧСР до радянської анексії (очима безпосереднього учасника подій) (М.І. Мушинка, Пряшів, Словаччина). *Український історичний журнал*. 2014. №3. С. 205-212.

51. Шульга Т.С. Українська націонал-демократія та кримське питання в першій половині 1990-х рр.: на роздоріжжі між *raison d'état* і демократичним ідеалом. *Український історичний журнал*. 2013. №4. С. 40-47.

52. Щодо заяви румунського парламенту «Про пакт Ріббентропа - Молотова і його наслідки для Румунії». *Заява Верховної Ради Української РСР*. м. Київ, 5 липня 1991 року. N 1304-XII. URL: <https://cutt.ly/whZltGm>

53. Януш Онишкевич, екс-міністр національної оборони Польщі: Потрібно зберегти політичний консенсус в Україні щодо зближення з НАТО. *Укрінформ*. Юрій Банахевич. Варшава, 12.03.2019. URL: <https://cutt.ly/phSoGKX>.

54. *Kommunique des Nordatlantikrats auf Aussenministerebene. Treffen des Nordatlantikrats auf Ebene der Aussenminister*. Brüssel, 10. Dez. 1996. *Офіц. сайт НАТО*. URL: <https://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-165d.htm>.

REFERENCES

1. Adamovych, S. Faktor chornomorskoho flotu Rosiiskoi Federatsii v suspilno-politychnomu zhytti Ukrainy (1991-2012) [Factor of the Black Sea Fleet of the Russian Federation in the socio-political life of Ukraine (1991-2012)]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu* [Messenger of the Precarpathian University]. Istoriiia [History]. (22). 65-75 [in Ukrainian].
2. Antoniuk, O.V. (1999). Etnopolityka v Ukraini: istoriia ta suchasnyi stan [Ethnopolitics in Ukraine: history and current state]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (4). Kyiv: Naukova dumka [Scientific opinion]. 15-28 [in Ukrainian].
3. Appatov, S.Y. & Makan, I.M. (1999). Ukrainsko-rumunski vidnosyny: istoriia ta suchasnist [Ukrainian-Romanian relations: history and modernity]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (5). Kyiv: Naukova dumka [Scientific opinion]. 87-100 [in Ukrainian].
4. Artomov, I.V. (2008). Ukrainskyi vymir yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehtratsii [Ukrainian dimension of European and Euro-Atlantic integration]. *Navchalnyi posibnyk* [Manual]: (2). Uzhhorod: Lira. 324.
5. Baranovska, N.P. (1994). Formuvannia zahalnosoiuznoho prodovolchoho fondu ta yoho uroky dlia nezalezhnoi Ukrainy [Formation of the All-Union Food Fund and its lessons for independent Ukraine]. *Ukr. ist. zhurn.* [Ukr. hist. Journal]. (5). 3-18 [in Ukrainian].
6. Brekhunenکو, V., Kovalchuk V., Kovalchuk M. & Korniienko V. (2016). «Bratnia» navala. Viiny Rosii proty Ukrainy XII – XXI st. [«Brotherhood» invasion. Wars of Russia against Ukraine in XII - XXI centuries]. Kyiv, 248 [in Ukrainian].
7. Vidnianskyi, S.V. (2016). Aktualizatsiia «rusynskoho pytannia» v Zakarpatti ta za yoho mezhamy v konteksti aneksii Krymu i viiny na skhodi Ukrainy [Actualization of the «Ruthenian question» in Transcarpathia and abroad in the context of the annexation of Crimea and the war in eastern Ukraine]. *Stratehichni priorytety* [Strategic priorities]. (4 (41)). 8-17 [in Ukrainian].

8. Dohovir «Pro druzhbu, spivrobitnytstvo i partnerstvo mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu» (1999). [Agreement «On Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation»]. Nabrannia chynnosti vid 01.04. [Entry into force on 01.04.]. *Ofits. Sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official Website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006 [in Ukrainian].

9. Dohovir pro vidnosyny dobrosusidstva i spivrobitnytstva mizh Ukrainoiu ta Rumuniieiu [Agreement on good neighborly relations and cooperation between Ukraine and Romania]. Dohovir ratyfikovano Zakonom N 474/97-VR vid 17.07. [The agreement was ratified by Law No. 474/97-VR of July 17]. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_003#Text [in Ukrainian].

10. Dodatok 3. Khronolohiia [Addition 3. Chronology]. *Ofitsiinyi sait NATO* [NATO official website]. URL: <https://cutt.ly/YhSpzZa> [in Ukrainian].

11. Zapiska predsedatelya Soveta Bezopasnosti (1993). [Note by the President of the Security Council]. Organizatsiya Ob`edinennykh Natsiy. Sovet Bezopasnosti. 20 iyulya. Dokument (ros. movovoyu) [United Nations. Security Council. July 20. Document (in Russian)]. *Ofits. sayt OON* [Official UN website]. Retrieved from <https://undocs.org/ru/S/26118> [in Ukrainian].

12. Koriak, V. (2007). Yak mozhna okharakteryzuvaty stan vidnosyn Ukrainy z NATO? [How can we describe the state of Ukraine's relations with NATO?]. Yevroatlantychna intehtratsiia: Dosvid Polshchi i Ukrainy. Osvitnii paket [Euro-Atlantic integration: The experience of Poland and Ukraine. Educational package]. Kyiv. 240 [in Ukrainian].

13. Kotsur, V.V. (2017). Vplyv rosiiskoho chynnyka na etnonatsionalni protsesy v Ukraini v 1990-kh rr. [The influence of the Russian factor on ethno-national processes in Ukraine in the 1990s]. *Naukovi zapysky IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific notes of IF Kuras NAS of Ukraine]. (5-6). 91-92 [in Ukrainian].

14. Kotsur, L. (2017). Taktyka posylennia rosiiskoho vplyvu na etnonatsionalnu sferu Ukrainy u druhii polovyni 1990-kh rr. [Tactics of strengthening Russian influence on the ethno-national sphere of Ukraine in the second half of the 1990s.]. *Zbirnyk naukovykh statei Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii* [Collection of scientific articles Scientific notes on Ukrainian history]. (42). Pereiaslav-Khmelnitskyi. 124-131 [in Ukrainian].

15. Kulchytskyi, S. (2001). Utverdzhennia nezaleznoi Ukrainy: pershe desiatyillittia: Ukraina mizh Skhodom i Zakhodom [Consolidation of independent Ukraine: the first decade: Ukraine between East and West]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (3). 3-41,48-68 [in Ukrainian].

16. Lytvyn, V.M. (2003). Samostverdzhennia Ukrainy: nelehkyi postup [Ukraine's self-affirmation: difficult process]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (1). 3-22 [in Ukrainian].

17. Memorandum pro harantii bezpeky u zviazku z pryednanniam Ukrainy do Dohovoru pro nerozpozvsudzhennia yadernoi zbroi (1994). [Memorandum on Security Guarantees in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons]. Budapesht, 5 hrudnia. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Budapest, 5 December. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/5hSpnC6> [in Ukrainian].

18. Nedzelskyi, Y. (2011). Prohrama «Partnerstvo zarady myru» ta osoblyvosti pryednannia do nei Ukrainy [Program «Partnership for Peace» and features of accession to it by Ukraine]. *Zhurnal Politychnyi menedzhment. IPiEND* [Journal of Political Management. IPiEND]. (2). 136-146 [in Ukrainian].

19. Novosolov, O.V. (2007). Stanovlennia rosiisko-ukrainskykh kulturnykh vzaiemyn [Formation of Russian-Ukrainian cultural relations]. *Tretia mezhdunarodnaia nauchno-praktycheskaia konferentsiia «Nauka v ynformatsyonnom prostranstve» (29-30 oktiabria)*. [Third International Scientific and Practical Conference «Science in the Information Space» (October 29-30)]. Retrieved from <https://cutt.ly/NhZlifN> [in Ukrainian].

20. Partnerstvo zarady myru. Ramkovyi dokument (1994). 8 liutoho. [Partnership for peace. Framework document, February 8]. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text [in Ukrainian].

21. Poslanye Prezydenta Federalnomu sobranyiu: «Ob ukreplenyy Rosyiskoho hosudarstva» (1994). [Message by President to the Federal Assembly «About strengthening of Russian state», 1994]. *Zhurnal «INTELROS – Intellektualnaia Rossyia»* [Magazine «INTELROS – Intellectual Russia»]. Opubl.: 24.02. Retrieved from <https://cutt.ly/ohSaxRH> [in Ukrainian].

22. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vykonannia Prezydentom Ukrainy ta Uriadom Ukrainy rekomendatsii, shcho mistiatsia v punkti 11 Postanovy Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro ratyfikatsiiu Dohovoru mizh Soiuzom Radianskykh Sotsialistychnykh Respublik i Spoluchenyimi Shtatamy Ameryky pro skorochennia i obmezhennia stratehichnykh nastupalnykh ozbroien, pidpysanoho u Moskvi 31 lypnia 1991 roku, i Protokolu do noho, pidpysanoho u Lisaboni vid imeni Ukrainy 23 travnia 1992 roku» [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Implementation by the President of Ukraine and the Government of Ukraine of the Recommendations Contained in Clause 11 of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine» On Ratification of the agreement between the Union of Soviet Socialist Republics and the United States of America about shortening and restriction of strategic assault weapons, signed in Moscow on July 31, 1991, and Protocol to it, signed in Lisbon on behalf of Ukraine on May 23, 1992»] Holova Verkhovnoi Rady Ukrainy I. Pliushch [Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine I. Plyushch]. Kyiv, 3 liutoho 1994. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Kyiv, February 3, 1994. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/LhSamAb> [in Ukrainian].

23. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro osnovni napriamy zovnishnoi polityky Ukrainy» (1993). [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Main Directions of Ukraine's Foreign

Policy»]. Kyiv. 2 lypnia. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Kyiv. July, 2. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/7hSaK4S> [in Ukrainian].

24. Postanovlenye Verkhovnoho Soveta Rossyiskoi Federatsyy ot 9 iyulia 1993 goda № 5359-I «O statuse horoda Sevastopolia» [Resolution of the Supreme Soviet of the Russian Federation of July 9, 1993 № 5359-I «On the status of the city of Sevastopol»]. Moskva, *Dom Sovetov Rossyy*, 9 iyulia 1993. [Moscow, House of Soviets of Russia, July 9, 1993]. Retrieved from <https://cutt.ly/6hSaX5O> [in Ukrainian].

25. Postanovlenye Pravytelstva RF ot 31 avhusta 1994 h. N 1064 «O merakh po podderzhke sootechestvennykh za rubezhom» (2020). [Resolution of the Government of the Russian Federation of August 31, 1994 N 1064 «On measures to support compatriots abroad»]. *OOO «NPP «HARANT-SERVYS»* [LLC «NPP «GARANT-SERVICE»]. Retrieved from <http://base.garant.ru/1548722/#friends> [in Ukrainian].

26. Slovačchyna v NATO [Slovakia in NATO]. *Dovidnyk* [Digest]. Vydano Ministerstvom zakordonnykh sprav Slovatskoi Respubliky, Upravlinniam z pytan polityky bezpeky, u spivrobotnytstvi z Ministerstvom oborony Slovatskoi Respubliky [Issued by the Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic, the Office of Security Policy, in cooperation with the Ministry of Defense of the Slovak Republic]. Retrieved from <https://cutt.ly/4hSaMQc> [in Ukrainian].

27. Trystoronnia zaiava Prezydentiv Ukrainy, SShA ta Rosii. (1994). Moskva, 14 sichnia. [Tripartite statement by the Presidents of Ukraine, the United States and Russia. Moscow, January, 14]. Dokument 998_300, chynnyi [Document 998_300, valid]. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/jhZloB9> [in Ukrainian].

28. Uhoda mizh Ukrainoiu i Rosiiskoiu Federatsiieiu pro podalshyi rozvytok mizhderzhavnykh vidnosyn (1992). [Agreement between Ukraine and the Russian Federation on the further

development of interstate relations]. m.Dahomys, 23 chervnia. [Dagomys, June, 23]. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/AhSa9hk> [in Ukrainian].

29. Uhoda mizh Ukrainoiu ta Rosiiskoiu Federatsiieiu shchodo Chornomorskoho flotu (1995). [Agreement between Ukraine and the Russian Federation on the Black Sea Fleet] m. Sochi 9 chervnia. [Sochi June, 9]. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_082#Text [in Ukrainian].

30. Ukaz Prezydenta Rosyiskoi Federatsyy ot 11.08.1994 h. № 1681 «Ob Osnovnykh napravleniyakh hosudarstvennoi polytyky Rosyiskoi Federatsyy v otnoshenyy sootchestvennykh, prozhyvaiushchykh za rubezhom» [Decree of the President of the Russian Federation dated 11.08.1994 № 1681 «On the Main Directions of the State Policy of the Russian Federation in Relation to Compatriots Living Abroad»]. Prezydent Rosyiskoi Federatsyy B.Eltsyn [President of the Russian Federation Boris Yeltsin]. Moskva, Kreml. 11 avhusta 1994. *Ofits. sait Prezydenta Rosii* [Moscow, Kremlin. August 11, 1994. Official site of the President of Russia]. Retrieved from <http://kremlin.ru/acts/bank/6801> [in Ukrainian].

31. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Derzhavnu prohramu spivrobitnytstva Ukrainy z Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho Dohovoru (NATO) na period do 2001 roku» (1998). [Decree of the President of Ukraine «On the State Program of Cooperation of Ukraine with the North Atlantic Treaty Organization (NATO) for the period up to 2001»]. Hlava Administratsii Prezydenta Ukrainy Ye.Kushnarov [Head of the Administration of the President of Ukraine E. Kushnaryov]. 4 lystopada. *Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [November 4, Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/mhSa58f> [in Ukrainian].

32. Ukraintsi ochyma poliakiv: molodshi pravoslavni braty [Ukrainians through the eyes of Poles: younger Orthodox brothers].

Analitychnyi zhurnal: Alter Idea [Analytical Journal: Alter Idea]. Retrieved from <http://alter-idea.info/?p=36141> [in Ukrainian].

33. Khartiia pro osoblyve partnerstvo mizh Ukrainoiu ta Orhanizatsiieiu Pivnichno-Atlantychnoho dohovoru (1997). [Charter on a special partnership between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization]. «*Holos Ukrainy*» [Voice of Ukraine]. 11 lypnia. 127 (1627) [in Ukrainian].

34. Khakhula, L.I. (2015). Derzhavotvorchi ta natsionalno-demokratychni protsesy v Ukraini 1991-2014: polskyi suspilno-politychnyi diskurs [State-building and national-democratic processes in Ukraine 1991–2014: Polish socio-political discourse]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (1). 92-107 [in Ukrainian].

35. Khronolohiia vidnosyn Ukraina – NATO (2019). [Chronology of Ukraine-NATO relations]. *Ofits. sait. Ministerstva Zakordonnykh sprav Ukrainy*. 27 hrudnia [Offic. website of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine]. Retrieved from <https://cutt.ly/0hSspqj> [in Ukrainian].

36. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-108. Do pytannia zabezpechennia prav i svobod rosiian v Ukraini v konteksti ukraïnsko-rosiiskykh vidnosyn [On the issue of ensuring the rights and freedoms of Russians in Ukraine in the context of Ukrainian-Russian relations]. *Analitychna zapyska* [Analytical note]. 43-51 [in Ukrainian].

37. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-108. Pro podalshe rozghortannia v RF praktychnykh zakhodiv stosovno «zakhystu spivvitchyznykiv» za kordonom [About further deployment of practical measures in the Russian Federation, concerning «protection of compatriots» abroad]. 52-55 [in Ukrainian].

38. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-119. Upravlinnia sytuatyvnoho analizu ta informatsiinoho zabezpechennia. Na vykonannia doruchennia KMU №1534/4 vid 30 sichnia 1999 [Department of situational analysis and information support. In pursuance of the order of the Cabinet of Ministers №1534 / 4 of January 30, 1999]. *Analitychna dovidka shchodo nedopushchennia*

porushen zakonodavstva Ukrainy z pytan zadovolennia i rozvytku natsionalno-kulturnykh potreb moldovskoi menshyny v Odeskii oblasti [Analytical information on prevention of violations of the legislation of Ukraine on the issues of satisfaction and development of national and cultural needs of the Moldovan minority in Odesa region]. 32-36 [in Ukrainian].

39. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-16. I-yi Z'izd Federatsii Orhanizatsii Polskykh v Ukraini [1st Congress of the Federation of Polish Organizations in Ukraine]. *Ukhvala Prohramova* [Approval of the Program]. 82 [in Ukrainian].

40. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-18. (1993). Vitse-prem'ier-ministru Ukrainy Zhulynskomu M.H. Pro premiiuvannia kerivnytstva Ministerstva Ukrainy u spravakh natsionalnosti ta mihratsii [Vice Prime Minister of Ukraine M.G. Zhulinsky On awarding the leadership of the Ministry of Ukraine of Nationalities and Migration]. 30.09. №12-276/2. 198-200 [in Ukrainian].

41. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-35. Ark. 117-133. 25.03.94. 10-137/1. Prezydentovi Ukrainy L.M. Kravchuku [To the President of Ukraine L.M. Kravchuk]. 117-133 [in Ukrainian].

42. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-52. 9-599/2, 3.11.95 (1995). Vitse-prem'ier-ministrovi Ukrainy I.F. Kurasu [To the Vice Prime Minister of Ukraine I.F. Kuras]. 26-27 zhovtnia. 2-4 [in Ukrainian].

43. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-54. HLAVA ADMINISTRATsII PREZYDENTA UKRAINY 12.05.95 № 1-15/1009 Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy, Ministerstvo Ukrainy u spravakh natsionalnosti, mihratsii i kultiv, Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [HEAD OF ADMINISTRATION OF THE PRESIDENT OF UKRAINE 12.05.95 № 1-15 / 1009 Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Ministry of Ukraine for Nationalities, Migration and Cults, Ministry of Economy of Ukraine]. 221 a [in Ukrainian].

44. TsDAVO, F.5252, Op-1, OD.ZB-73. DOVIDKA Pro politychne rusynstvo [REFERENCE On political Rusynism]. 30-38.

45. TsDAHO, F.1, Op. 32, Spr. 2770. Pro deiaki aspekty roboty z rumunskym naseleнням u Chernivetskii oblasti [On some aspects

of working with the Romanian population in the Chernivtsi region]. 42-49 [in Ukrainian].

46. TsDAHO, F.1, Op. 32, Spr. 2921. Verkhovnomu Sovetu SSSR, Verkhovnomu Sovetu USSR, Verkhovnomu Sovetu Respublyky Moldova [The Supreme Soviet of the USSR, the Supreme Soviet of the USSR, the Supreme Soviet of the Republic of Moldova]. *Zaiavlenye* [Statement]. 31-33 [in Ukrainian].

47. TsDAHO, F.1, Op. 32, Spr. 2921. Komunistychna partiia Radianskoho Soiuzu [Communist Party of the Soviet Union]. Izmailskyi komitet Kompartii Ukrainy [Izmail Committee of the Communist Party of Ukraine]. №152, 31 lypnia 1991. *Tsentrlnui komytet Kompartyy Ukraynu* [Central Committee of the Communist Party of Ukraine]. 30 [in Ukrainian].

48. Tsentr informatsii ta dokumentatsii NATO [NATO Information and Documentation Center]. *Ofits. sait tsentru* [Official. site of the center]. URL: <https://cutt.ly/dhSs2zK> [in Ukrainian].

49. Shandor, V. (2014). Pidkarpatska Rus vid vynyknennia ChSR do radianskoi aneksii (ochyma bezposerednoho uchasnyka podii) (M.I.Mushynka, Priashiv, Slovachchyna) [Subcarpathian Russia from the origin of the Czechoslovak Republic to the Soviet annexation (through the eyes of a direct participant in the events) (MI Mushynka, Presov, Slovakia)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (3). 205-212 [in Ukrainian].

50. Shulha, T.S. (2013). Ukrainska natsional-demokratiia ta krymske pytannia v pershii polovyni 1990-kh rr.: na rozdorizhzhizh mizh raison d'état i demokratychnym idealom [Ukrainian national democracy and the Crimean issue in the first half of the 1990s: at the crossroads between raison d'état and the democratic ideal]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. (4). 40-47 [in Ukrainian].

51. Shchodo zaiavy rumunskoho parlamentu «Pro pakt Ribbentropa – Molotova i yoho naslidky dlia Rumunii» (1991). [Regarding the statement of the Romanian Parliament «On the Ribbentrop-Molotov Pact and its consequences for Romania»]. *Zaiava Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR* [Statement of the

Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR]. Kyiv, 5 lyupnia. N 1304-XII. Retrieved from <https://cutt.ly/0hZlais> [in Ukrainian].

52. Yanush Onyshkevych, eks-ministr natsionalnoi oborony Polshchi: Potribno zberehty politychnyi konsensus v Ukraini shchodo zblyzhennia z NATO (2019). [Janusz Onyszkiewicz, former Minister of National Defense of Poland: We need to preserve the political consensus in Ukraine on rapprochement with NATO]. *Ukrinform. Yurii Banakhevych* [Ukrinform. Yuri Banakhevich]. Varshava. Retrieved from <https://cutt.ly/LhSs4RM> [in Ukrainian].

53. Communiqué des Nordatlantikrats auf Aussenministerebene (1996). Treffen des Nordatlantikrats auf Ebene der Aussenminister. Brüssel, 10. Dez. *Ofits. sait NATO*. Retrieved from <https://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-165d.htm>.

АНОТАЦІЯ

В даній статті розкриваються особливості становлення та характер відносин між новоствореною Українською державою та блоком НАТО в умовах перебудови глобальної політичної картини світу напередодні та після розпаду Радянського союзу. Проаналізовано нормативно-правові документи, що впливали та характеризували зовнішньополітичне становище та курс у зовнішній політиці останнього десятиріччя ХХ ст., прийняті як Українською стороною, так і низкою країн-сусідів: Польщею, Російською Федерацією, Туреччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою та Словаччиною. Вказані особливості та вектори зовнішньої політики сусідніх країн у питаннях національних меншин в Україні, проаналізовані рішення, документи, заяви та дії організацій та агентів впливу даних країн. Проведено аналіз впливу внутрішньо та зовнішньополітичних чинників на динаміку відносин між Україною та НАТО у 1990-х роках. Особливу увагу в даному дослідженні приділено зовнішньому впливу Російської Федерації на політичні сили в Україні, лобіюванню за їх допомогою власних інтересів щодо співпраці між Україною та НАТО. На основі аналізу вищезазначених факторів, автором розроблене та обґрунтоване власне

бачення ситуації, що розвивалася щодо побудови відносин між Україною та НАТО у останньому десятиріччі ХХ ст., вказано на недоліки та переваги того формату відносин, що склався на кінець сторіччя.

Ключові слова: Україна, НАТО, співпраця, міжнародні відносини, національні меншини, етнічні конфлікти.

АННОТАЦІЯ

В статті розкриваються особливості становлення і характер відносин між новою українською державою і блоком НАТО в умовах перебудови глобальної політичної картини світу напередодні і після розпаду Радянського Союзу. Проаналізовані нормативно-правові документи, які впливали і характеризували внешнеполітичне становище і курс зовнішньої політики останнього десятиліття ХХ в., прийняті як українською стороною, так і рядом країн-сусідів: Польщею, Російською Федерацією, Туреччиною, Венгриєю, Румунією, Молдовою і Словаччиною. Вказані особливості і вектори зовнішньої політики країн-сусідів в питаннях національних меншин в Україні, проаналізовані рішення, документи, заяви і дії організацій і агентів впливу цих країн. Проведено аналіз впливу внутрішніх і внешнеполітичних факторів на динаміку відносин між Україною і НАТО в 1990-х роках. Особливу увагу в даному дослідженні приділено зовнішньому впливу Російської Федерації на політичні сили в Україні, лоббуванню їх інтересів стосовно співпраці між Україною і НАТО. На основі аналізу вищезгаданих факторів, автором розроблено і обґрунтовано своє бачення ситуації, яка розвивалася по відношенню до відносин між Україною і НАТО в останньому десятилітті ХХ в., відзначаються недоліки і переваги формату відносин, що склався на кінець століття.

Ключевые слова: Украина, НАТО, сотрудничество, международные отношения, национальные меньшинства, этнические конфликты.